

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ 100 ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Στὸν κώδικα 918 τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης (Mss. Italiani, Cl. 7, No 918/8392), τὸν ὁποῖο περιγράφω λεπτομερέστερα στὴ Διαθήκη τοῦ Ἀντρέα Κορνάρου («Κρητικά Χρονικά», Θ', σ. 379), ἀναφέρεται ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ μιὰ περιγραφή τῆς Κρήτης μὲ τὸν τίτλο: *Descrittione delle anime del Regno di Candia, con una notte delle spiagge, porti e redotti di esso*. Ἡ περιγραφή αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ foglio 86r καὶ εἶναι ὅμοια μὲ τὶς περισσότερες τέτιες*. Ὑστερα ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει γιὰ τὴ θέση τοῦ νησιοῦ, τοὺς κόλπους, τὶς παραλίες, τοὺς ποταμούς, τὰ βουνά, τὶς πεδιάδες κλπ., ἀπὸ τὸ foglio 88r ἀρχίζει τὴν ἀπαρίθμηση τῶν 100 πόλεων τῆς Κρήτης, σημειώνοντας, σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτές, διάφορες πληροφορίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἄλλες εἶναι γνωστὲς καὶ ἄλλες ἄγνωστες. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀξίζει, κοντὰ στοὺς τόσους ἄλλους καταλόγους τῶν ἀρχαίων Κρητικῶν πόλεων, νὰ δημοσιευτεῖ καὶ τοῦτος, παρ' ὅλο πὺ δὲν εἶναι πλήρης, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, γιατί ἀρκετὲς γνωστότατες πόλεις, ὅπως ἡ Μίλατος, ἡ Τύλισος, ἡ Λατὰ κλπ. δὲν ἀναφέρονται σ' αὐτόν. Ἐπίσης στὸν κώδικα 363/7873 τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγ. Μάρκου, ὑπάρχουν τρεῖς ἀλφαβητικοὶ κατάλογοι τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κρήτης: ὁ πρῶτος εἶναι στὰ λατινικά, ὁ δεῦτερος εἶναι ὁ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου καὶ ὁ τρίτος τοῦ Πτολεμαίου. (Βλ. Σ. Θεοτόκη, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγ. Μάρκου ἐν Βενετίᾳ, περιοδ. «Ἑλληνικά» Γ', σ. 376).

Τὸ ζήτημα τῆς ὀνομασίας καὶ τῆς τοποθεσίας τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κρήτης δὲν λύθηκε μέχρι σήμερα τελειωτικὰ παρὰ μόνο γιὰ μερικὲς ἀπ' αὐτές, ἀπὸ τὰ νομίσματα ἢ τὶς ἐπιγραφὰς πὺ βρέθηκαν ὡς τώρα. Σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ κάμω ἐδῶ μελέτη πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα μὰ νὰ δώσω μόνο ἓνα ἄγνωστο μέχρι σήμερα κατάλογο τῶν πόλεων αὐτῶν, βοηθώντας ἔτσι τοὺς μελλοντικοὺς ἐρευνητὲς καὶ ἀρχαιολόγους, πὺ θὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ θέμα. Γιὰ νὰ διευκολύνω ὅμως καὶ τὸν κοινὸ ἀναγνώστη τῆς ἐργασίας αὐτῆς συσχέτισα τὸν κατάλογο τοῦτο μὲ

---

*) Ὁ,τι ἀναφέρεται ἐκεῖ γιὰ τὸ Λασιθι δημοσίεψα στὴν ἐργασία μου, Συμβολὴ στὴν Ἱστορία τοῦ Λασιθίου κατὰ τὴ Βενετοκρατία. Ἡράκλειον 1957, σ. 73 κ. ἐξ.

τούς ἤδη γνωστούς, σημειώνοντας σὲ ὑποσημείωση τὴν παραδεκτὴ θέσι τῆς κάθε πόλης, ὅπου ἦταν δυνατόν, ὡς καὶ κάθε ἄλλη ἐνδιαφέρουσα πληροφορία.

Θεώρησα σκόπιμο νὰ παραθέσω στὸ τέλος συγκριτικὸ πῖνακα τῶν πόλεων τῆς Κρήτης μοιρασμένο σὲ πέντε στήλες. Στὴν πρώτη περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων ποὺ ἀναφέρονται στὴν *Creta Sacra* τοῦ F. Cornelius, τόμ. I, σ. 110 - 124. Στὴ δεύτερη περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ποὺ ἀναφέρει τὸ δημοσιευμένο ἐδῶ ἔγγραφο τοῦ κώδικα 918/8392 τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης. Στὴν τρίτη περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ποὺ ἀναγράφει ὁ Cornelli στὸ χάρτη τῆς Κρήτης (Βλ. G. Gerola, *Monumenti Veneti nell' Isola di Creta*, vol. I, Venezia 1905, tavola I. Στὴν τέταρτη ὅσα ὀνόματα ἀναφέρει ὁ Darper (Βλ. Darper, μετάφρ. M. Βερνάρδου, Ἐκριβὴς περιγραφὴ τῆς Κρήτης, ἐν Ἀθήναις 1835, σ. 39 - 77) καὶ ἡ πέμπτη στήλη περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα τῶν Κρητικῶν πόλεων ποὺ ἀναφέρει ὁ Ν. Σταυράκης στὴ Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, Ἀθήνησι 1890, σ. 62 - 107.

Biblioteca di San Marco di Venezia Mss. Italiani Cl. 7 No 918 (8392).

*Li Nomi delle Cento Città che anticamente erano nell' Isola f. 88r di Creta eopa*¹.

1. — *Accito posta nell' Isola di Mello hora chiamata S(an)thodaro per mezo la Canea, doue al presente sono due fortezze*².

*Τὰ ὀνόματα τῶν ἑκατὸ πόλεων ποὺ ὑπῆρχαν στὴν ἀρχαία ἐποχὴ στὴ νῆσο Κρήτη*¹.

1. — Ἄκυτος. Ἦτανε στὴ νῆσο Mello, ποὺ ὀνομάζεται τὴν ὥρα τοῦ Ἁγ. Θεοδώρου, στὰ Χανιά. Στὸ νησί αὐτὸ τὴν ὥρα εἶναι δυὸ φρούρια².

¹) Ἡ Κρήτη ἦτανε γνωστὴ στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὰ ἐπίθετα Ἰδαία, Ἀερία, Δολιχὴ, Χθονία, Μακαρία. Τὸ ἐπίθετο ἔοπα ἀπαντᾷ πρῶτη φορὰ. Εἶναι ἴσως σύννευση τοῦ E(ur)opa?

²) Ἄκυτος λεγότανε ἡ νησίδα Θεωροῦ. Τὸ ὄνομα ἀναφέρει ὁ Στέφ. Βυζάντιος. Λεγότανε ἐπίσης Ἀκοίτιον, Κοίτη καὶ Βουδραί. Ἡ ὀνομασία Mello (Μῆλος;) τοῦ δημοσιευόμενου ἔγγραφου εἶναι ἄγνωστη. Τὸ ὄνομα Θεωροῦ πῆρε ἀπὸ ἐρημοκλήσι τῶν Ἁγ. Θεοδώρων, ποὺ κτίστηκε στὸ νησί.

Πόλη Ἄκυτος δὲν ἀναφέρεται στοὺς ἄλλους γνωστούς μου καταλόγους τῶν Κρητικῶν πόλεων.

Τὰ φρούρια στὸ νησί Θεωροῦ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἔγιναν, σύμφωνα

2. — *Aeria* ¹.
  3. — *Aeria* ⁴ *la quale anco si chiamava doliche et Dea perche era posta per mezzo il monte Ida.*
  4. — *Alba* ⁵ *cosi detta perche era posta sopra li monti altissimi del territorio della Canea chiamati leuca che uoldir in lingua Italiana monti bianchi.*
  5. — *Alloria* ⁶.
  6. — *Amnisso* ⁷.
  7. — *Amphimala* ⁸, *et Amphimalia nella culata della Suda.*
-
2. — *Αἴπεια* (ἢ Αἰπειᾶ) ¹.
  3. — Ἄερια ⁴, ἡ ὁποῖα ὀνομαζότανε ἐπίσης Δολιχὴ καὶ Δία γιατί βρισκότανε στὴ μέση τοῦ βουνοῦ Ἰδα.
  4. — Ἄλβα ⁵. Λέγεται ἔτσι γιατί εἶναι πάνω στὰ ὑψηλότετα ὄρη τοῦ διαμερίσματος τῶν Χανίων, πὸν λέγονται Λευκά, πὸν θὰ πεῖ στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα Ἄσπρα Βουνά.
  5. — Ἄλλαρια ⁶.
  6. — Ἄμνισός ⁷.
  7. — Ἀμφίμαλα ⁸ καὶ Ἀμφιμάλια, στὸ μυχὸ τῆς Σούδας.

μὲ πληροφορίες πὸν ἀναφέρονται στὸν ἴδιο Κώδικα Νο 918 τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης fo 91r, τὸ ἔτος 1574.

³⁾ Ἡ θέση της εἶναι ἄγνωστη.

⁴⁾ Εἶναι γνωστὸ πὸς ἡ Κρήτη ἀναφέρεται στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὸ ὄνομα Ἄε ρ ί α, γιὰ τὸ καλὸ κλίμα της, καὶ Δ ο λ ι χ ῆ γιὰ τὸ μακρουλὸ σχῆμα της. Πόλη ὁμοῦ μὲ τὸ ὄνομα Ἄερια δὲν εἶναι γνωστή.

⁵⁾ Ὁ Σταυράκης νομίζει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Ἄ ρ β η τῆς Βιάννου. Ἐδῶ σημειώνεται πὸς κεῖται στὰ ὑψηλότετα Λευκά Ὅρη. Ὁ ἐρασιστὴς τοῦ δημοσιευόμενου καταλόγου ἐτυμολογεῖ τὸ ὄνομα Alba ἀπὸ τὸ λατιν. albus, a = λευκός.

⁶⁾ Κακὴ γραφὴ τῆς γνωστῆς Ἄ λ λ α ρ ί α. Ἡ θέση της εἶναι ἄγνωστη. Ὁ Bursian (J. N. S y n o r o n o s Numismatique de la Crète Ancienne, Macon 1890, σ. 1 - 2), τὴν τοποθετεῖ στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ κόλπου Μεραμπέλου.

⁷⁾ Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Ἄμνισός, τὸ ἐπίνειο τῆς Κνωσοῦ, ἦτανε στὸν Καρτερό, γύρω στὸ λόφο Μεσοβούνη, γνωστὸ σήμερα μὲ τὴν ὀνομασία Παλιόχωρα.

⁸⁾ Ἡ πόλη Ἀμφιμάλιον ἢ Ἀμφίμαλα τοποθετεῖται κοντὰ στὸν Ἄρμυρὸ τοῦ Ἀποκορώνου, κι ἀπὸ τὸ ὄνομά της ὀνομάζεται κι ὁ κόλπος Ἀμφιμαλικός. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ στὸ βάθος τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, —ὅπου ἦτανε ἡ Cullata, (ἐπὶ τουρκοκρατίας Τούζλα)—ἐπειδὴ ὁ κόλπος τῆς Σούδας ἦτανε γνωστὸς στοὺς βενετσάνους γεωγράφους καὶ μὲ τὸ ὄνομα Amphimalus. (Βλ. τὸ χάρτη τῆς Κρήτης τοῦ C o r o n e l l i, στὰ Monumenti Veneti nell' Isola di Creta τοῦ G. Gerola, vol. I). Σήμερα πιστεύεται ὅτι ἦταν ὅπου ἡ σημερινὴ Γεωργιούπολη. (Βλ. Ν. Π λ ά τ ω ν ο ς, Συμβολὴ εἰς τὸ

8. — *Amicla* ⁹ *et amiclea geometra famoso fondator d' essa.*
 9. — *Aoro* ¹⁰ *cosi chiamato da Aora, Ninfa per eleutero da eleutero cureta.*
 10. — *Apolonia* ¹¹ *appresso ghinosso.*
 11. — *Apolonia* ¹² *seconda patria di Clineo filosofo de diogene filio.*
 12. — *Aptera ouero Aptero appresso il lito del mare nel Aftera promontorio chiamato oggi melega appresso la qual città sono li doi scogli chiamati dagli antiqui leuchi* ¹³, *cioè bian-*
8. — 'Αμύκλα ⁹ ἰδρυτής της ὁ Ἀμυκλέας, διάσημος γεωμέτρης.
 9. — Ἄωρος ¹⁰. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὴ νέμψη Ἀώρα ἔπειτα Ἐλεύθερα ἀπὸ τὸν Κουρήτη Ἐλεύθερο.
 10. — Ἀπολλωνία ¹¹, κοντὰ στὴν Κνωσό.
 11. — Ἀπολλωνία ¹² ἡ δεύτερη. Πατρὶδα τοῦ φιλόσοφου *Clineo* (Chineo?) γυιοῦ τοῦ *Διογένη*.
 12. — Ἀπτερα ἢ Ἀπιερος, κοντὰ στὴν ἀκτὴ τῆς θάλασσας τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀπτερα, ποὺ ὀνομάζεται σήμερα *Μελέχα*. Κοντὰ στὴν πόλη αὐτὴ εἶναι τὰ δυὸ νησάκια, ποὺ ὀνομαζόντανε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους *Λευκαί* ¹³, δηλαδὴ, ἄσπρα, ἐκεῖ ποὺ σήμερα εἶναι τὸ

τοπωνυμικόν, τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων καὶ φρουρίων τῆς Κρήτης, «Κρητ. Χρονικά» Β', σ. 349 κ. ἐξ.

⁹) Τὸ Ἀμυκλαῖος ἦταν ἐπίθετο τοῦ Ἀπόλλωνα, μὲ τὸ ὁποῖο ἐλατρευότανε στὶς Ἀμύκλαις τῆς Σπάρτης καὶ «...ἐν τῇ πόλει Ἀμυκλαίῳ τῆς Κρήτης». Ὁ F. Cornelius (Creta Sacra, Venetiis, MDCCLV, tom. I, σ. 120) τοποθετεῖ τὴν πόλη *Amicla* στὴ Σπιναλόγκα «...in eo loco, ubi nunc exurgit arx Spinalonga vocata».

¹⁰) Ἄλλη ὀνομασία τῆς Ἐλεύθερας. Κι ὁ Dapper ('Ακριβὴς περιγραφή τῆς Κρήτης, μετάφρ. Μ. Βερνάρδου, Ἀθῆναι 1835, σ. 42) ἀναφέρει τὰ ἴδια γιὰ τὴν πόλη αὐτὴ: «Ἡ πόλις Ἄωρος ὀνομάσθη οὕτως ἀπὸ τὴν νέμψη Ἀώραν ἄλλ' ἀπέβαλεν ἔπειτα τοῦτο τὸ ὄνομα διὰ νὰ λάβῃ τὸ τῆς Ἐλευθήρας». «Aorus, quae deinde Eleuthere». (Flam. Cornelio, Creta Sacra, ὁ. π. σ. 110).

¹¹) «Ἀπολλωνία πρὸς τῇ Κνωσῶ». «*Apollonia apud Cnossum*» (Creta Sacra I, σ. 119). Νεώτεροι ἐρευνητὲς τὴν τοποθετοῦν στὸν Ἀρμυρὸ τοῦ Ἡρακλείου. (βλ. M. Guarducci, Nuovi contributi alla topografia di Creta antica, Historia, 1933, p. 363), καὶ τῆς ἴδιας (Inscriptiones Creticae I, Roma 1935, σ. 3).

¹²) Ἡ Ἀπολλωνία αὐτὴ ταυτίζεται μὲ τὴν Ἐλεύθερα. Κατὰ τὸ δημοσιεύομενο ἔγγραφο φαίνεται πὼς ὁ *Διογένης* ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ φιλόσοφος ποὺ πρῶτος παρατήρησε διὸ ἄερας ἀραιώνεται καὶ συμπυκνώνεται (ἄος αἰῶνας π. Χ.) καταγότανε ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία αὐτὴ.

¹³) «...ἡ πόλις Ἀπτερα αἱ δὲ πλησίον νῆσοι Λευκαί». Στέφαν. Βυζάντιος. Ἡ πόλη Ἀπτερα ἦτανε κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Ἀποκορώνου Μεγάλα

chi, oue hoggi è la fortezza della Suda, et il marati.

13. — *Aptera mediteranea*¹⁴.

14. — *Aradena la qual si chiamaua Anopolis cioè è città Alta perche era posta sopra li monti altiss(i)mi della Sfaccidià*¹⁵.

15. — *Arcadia*¹⁶ *ouero Arcadi Aloggiam(en)to de forestieri uenuti di Arcadia del quello pozesso perche fra le 100: città di Creta ue ne erano alquante nelle quali no(n) ui habitaua-*

φρούριο τῆς Σούδας καὶ τὸ Μαράθι.

13. — Ἄπτερα μεσόγεια¹⁴.

14. — Ἀράδενα ἢ ὁποῖα ὀνομαζότανε Ἀνώπολις, δηλαδὴ ὑψηλὴ πόλις, γιὰτὶ βρισκότανε ἐπάνω στὰ πολλὰ ψηλὰ βουνὰ τῶν Σφακιῶν¹⁵.

15. — Ἀρκαδία¹⁶ ἢ Ἀρκάδι. Κατοικία ξένων ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο κατοχῆς, γιὰτὶ ἀνάμεσα στὶς 100 πόλεις τῆς Κρήτης ἦτανε μερικὲς στὶς ὁποῖες δὲν κατοικοῦσαν πα-

Χωράφια, ὅπου σώζονται ἀκόμη μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια. «Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως κτισμένα ἀπὸ ὀγκολίθους ἐν μέρει πολυγωνικούς, ἐν μέρει τετραγώνους, λείψανα πολλῶν ναῶν, κολοσσιαῖαι θολωταὶ δεξαμεναὶ ἀριστα διατηρούμεναι, μικρὸν θέατρον, καὶ ἓνα μεγάλο οἰκοδόμημα τοῦ ὁποίου τὰ τεῖχη φέρουν πλείστας ἐπιγραφάς». (Βλ. Μιχ. Δέφνερ, Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν δυτικὴν Κρήτην, Ἀθῆναι, σ. 13).

¹⁴) Ὁ Cornelius τὴν τοποθετεῖ στὸν Ἁγ. Θωμᾶ. «Aptera olim urbs, nunc casale Sancti Thomae». (Creta Sacra I, σ. 120).

¹⁵) Ἀραδὴν, Araden. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν ἀναφέρει μὲ τὸ σημερινὸ ὄνομα τοῦ γνωστοῦ χωριοῦ τῶν Σφακιῶν Ἀράδενα. Κατὰ τὸ Σ τ α υ ρ ἄ κ η (ἔ. π. σ. 65) τὸ ὄνομα εἶναι φοινικικῆς καταγωγῆς.

¹⁶) Ἡ Ἀρκαδία τοποθετεῖται ἀπὸ τοὺς νεώτερους στὴν ἐπαρχία Μονοφατισίου, κοντὰ στὰ χωριά Δαμάνια, Κεφάλαια, Μελισσοχώρι καὶ Ἀρκάδι, ποὺ ἔσωσε καὶ τὸ ὄνομα. Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν στὸ χωριὸ Ἁγιος Θωμᾶς ὅπου ὁ Cornelius τοποθετεῖ τὴν Ἄπτερα (βλ. σημ. 14). Ἀπὸ τὸ ὄνομά της πῆρε καὶ τὸν τίτλο ἢ ἐπισκοπὴ Ἀρκαδίας, ποὺ τὸν διατηρεῖ καὶ σήμερα. Πολλοὶ ταυτίζουν τὴν Ἀρκαδία μὲ τοὺς Ἀρκάδες, ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀφρατὶ Πεδιάδας. (Βλ. Margh. G u a r d u c c i, Inscriptiones Creticae I, Roma 1935, σ. 6 κ. εἰς.).

Ἀντίθετα τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τοποθετεῖ τὴν Ἀρκαδία στὴν περιφέρειαν τοῦ Ρέθυμνου καὶ συγκεκριμένα ἀνάμεσα στὸν πύργο τοῦ Σαγκουινάτσου καὶ τὸ Καστέλι Μυλοποτάμου, ὅπου ὑπῆρχε καὶ τοπωνύμιον Κάτω Ἀρκάδι. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ σημερινὸς ποταμὸς Γεροπόταμος ἢ Μυλοπόταμος ἀναγράφεται στοὺς βενετσιάνικους χάρτες (Coronelli) Arcadi fiume.

Οἱ πόλεις Ἀρκαδία, Κάντανος, Δραγμός, Ἐλυρος, Ἰνατος καὶ Ὀλοῦς εἶχανε ὀριστεῖ μὲ νόμον σὰν τόποι γιὰ τὴν ἐγκατάστασιν ξένων, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο, στοὺς ὁποίους ἀπαγορευότανε νὰ κατοικοῦν σὲ ἄλλες πόλεις.

no se no(n) forestieri nè li era concesso poter habitar in altre città dell' Isola se no(n) in quelle che era(n) dedicate à forestieri et questa fù nel territorio di Rettimo trà la torre del Sanguinazzo et il Castel milopotamo nel loco chiamato finhora Catto Arcadi.

16. — Artacina¹⁷ ouero Itano oueno Irtacina.
 17. — Asso¹⁸ nella quale era il temp(i)o antequisino di gioue Assio.
 18. — Aulo¹⁶.
 19. — Axo²⁰ . . . . Al di d' hoggi, e una uila medemam(en)te chiamata Axo.

ρά μόνο ξένοι. Ούτε τούς επιτροπίατε να κατοικοῦν σὲ ἄλλες πόλεις παρὰ μόνο σὲ κείνες πού ἦτανε προορισμένες γιὰ τούς ξένους. Αὐτὴ ἦτανε σὶὸ διαμέρισμα τοῦ Ρέθυμνον, μεταξὺ τοῦ Πύργου τοῦ Σαγκουινάτσου καὶ τοῦ Καστελιοῦ τοῦ Μυλοποτάμου, στὴ θέση πού λέγεται μέχρι σήμερα Κάτω Ἀρχάδι.

16. — Ἀρτακίνη¹⁷ ἢ Ἰτανος ἢ Ὑρτακίνα.
 17. — Ἄσος¹⁸. Σ' αὐτὴ ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατο ἱερὸ τοῦ Ἄσιου Δία.
 18. — Αὐλὼν (ἢ Αὐλήν)¹⁶.
 19. — Ἀξὸς²⁰ . . . . σήμερα, ὑπάρχει ἓνα χωριὸ πού λέγεται ἐπίσης Ἀξός.

¹⁷) Ἡ Ἀρτακίνη ἢ Ἀρτασίνη ἢ Ὑρτακίνη βρισκότανε σὶὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νηιοῦ. (Dapper, ὁ. π. σ. 41). Κατὰ τὸν R. Pashley (Travels in Crete, London 1837,) βρισκότανε κοντὰ σὶὸ χωριὸ Τεμένια Σελίνου.

Τὸ δημοσιεύμενο ἔγγραφο ὡς καὶ ὁ Cornelius (Creta Sacra, I, p. 124) τὴν ταυτίζει μὲ τὴν Ἰτανο. «Artacina, quae et Itanos».

¹⁸) Ἡ Ἄσος ἢ Ἄσον ἦτανε μεσόγειος κατὰ τὸν Dapper (ὁ. π. σ. 44). Σ' αὐτὴ ὑπῆρχε ἱερὸ τοῦ Δία πού ὀνομαζότανε Ἄσιος. Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, σ. 117) τὴν τοποθετεῖ σὶὸ Λιόπετρο τῆς Σητείας. «Assos sive Asus Sethian ex Oriente respiciens, cujus vestigia in arduo monte supersunt, vocaturque modo locus ille ab incolis Leopetro».

¹⁹) Ἡ Αὐλήν ἢ Αὐλὼν σχετίζεται ἀπὸ τὸ Σταυράκη (ὁ. π. σ. 66) μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Πεδιάδας Αὐλή. Ὁ Cornelius (Creta Sacra, p. 122) ἀναφέρει: «Aulon sic dicta ab incolis, qui sonitu fistulae delectabantur postea dicta fuit Calognia». Κατὰ τὸ Ν. Πλάτωνα, ὁ. π., ἦτανε στὴ Γριοκεφάλα Μελιδονίου τοῦ Μυλοποτάμου. Ἡ ὀνομασία Αὐλοπόταμος, πού ἀναφέρεται στὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα (ἐπισκοπὴ Αὐλοποτάμου) ἀσφαλῶς σχετίζεται μὲ τὴν Αὐλῶνα.

²⁰) Κατὰ τὸ Στέφανο Βυζάντιο ἢ λ. Ἀξός σημαίνει ἀπότομο μέρος «διὰ τὸ καταγῆναι τὸν τόπον καὶ κρημνώδη ὑπάρχει». Βρισκότανε ὄχι πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὴν Ἐλεύθερα, κοντὰ σὶὸν ποταμὸ Ὁαξόν, ἐκεῖ ὅπου σήμερα βρίσκεται τὸ δμώνυμο χωριὸ τοῦ Μυλοποτάμου.

20. — *Bià* ²¹.
 21. — *Bieno* ²².
 22. — *Bine, posta sopra la città di Gortina* ²³.
 23. — *Cadesso* ²⁴.
 24. — *Calatho era uerso le grabuse in loco hoggi chiamato Acti* ²⁵.
 25. — *Camara era appresso l' armirò per andar da Rettimo alla Canea, doue è un uolto grande che trauersa la fiumara* ²⁶.
 26. — *Cantano alloggiam(en)ti di forestieri* ²⁷.
 27. — *Caragina era città grande tra Candia e spina longa, e*
20. — *Βοιαί* ²¹.
 21. — *Βίεννος* ²².
 22. — *Βήνη, κείται πάνω ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Γόρτυνας* ²³.
 23. — *Καδησός* ²⁴.
 24. — *Κάλαθος* (Κλάτος ;). *Ἦτανε σὲ τόπο ποὺ λέγεται σήμερα Ἀκτὴ* ²⁵. f. 88v
 25. — *Καμάρα. Ἦτανε κοντὰ στὸν Ἀρμυρό, πηγαίνοντας ἀπὸ τὸ Ρεθύμνο στὰ Χανιά, ὅπου ὑπάρχει μιὰ γέφυρα μεγάλη, ποὺ περνᾶ τὸν ποταμὸ* ²⁶
 26. — *Κάντιανος. Κατοικία ξένων* ²⁷.
 27. — *Καρακίνα*. (?) *Ἦτανε πόλη μεγάλη μεταξὺ τοῦ Χάντακα καὶ τῆς*

²¹) Πρέπει νὰ ταυτιστεῖ μετὰ τὴν πόλη Βοιαί, Baeae. «de cuius fundatione multa fabuloza et inepta narrantur» (Cornelius, Creta Sacra, I, p. 124).

²²) Ταυτίζεται μετὰ τὸ σημερινὸ χωριὸ Βιάνος.

²³) Ἡ Βήνη ἦτανε ἡ πατρίδα τοῦ ποιητῆ Ριανού. Τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Ρεθύμνου Βενί.

²⁴) Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως αὐτῆς δὲν ἀναφέρεται στοὺς καταλόγους ποὺ ἔχω ὑπόψει μου.

²⁵) Ἴσως εἶναι λανθασμένη γραφὴ τῆς γνωστῆς ἀπὸ ἄλλους καταλόγους πόλεως Clatos, Κλάτος. «Clatos sive Ilarium a Sethia distans IV. millia passuum, ubi nunc existit Monasterium Sancti Antonii». (F. Cornelius, Creta Sacra I, p. 117).

²⁶) Ἡ πόλη Καμάρα ἦτανε πάνω στὸ ὕψωμα, ὅπου κτίστηκε ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Βενετσάνους τὸ φρούριο Μεραμπέλου καὶ ταυτίζεται μετὰ τὴ Λατώ. «Camara, quae et Latoa nuncupabatur» (Cornelius, Creta Sacra I, p. 124). Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ στὸν Ἀρμυρό τοῦ Ρεθύμνου. Ἴσως αὐτὸς ποὺ τὸ σύνταξε παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν «Ἑλληνικὴ Καμάρα» ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ. Σχετικὰ μ' αὐτὴ βλ. Μ. Δέφνερ, δ. π. σ. 77 κ ἔξ.

²⁷) Ἡ ἀρχαία Κάντιανος τοποθετεῖται στὰ σημερινὰ χωριά τοῦ Σελίνου Κάδροσ, Σπανιάκος, Κάλαμιος. Ἦτανε κι αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τίς πόλεις στὶς ὁποῖες ἐπιτρεπότανε ἡ ἐγκατάσταση ξένων. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius, (Creta Sacra I, p. 124): «Candanos ad extraneorum receptionem assignata».

*hoggi chiamato Cares doue sono molti casali, li nomi delli quali è chenurio ghorio, Vuqlismeni, Iacidha, Cumeriaco, limnes, e furgni ma le vestigie della ditta città è più nel casal furgni che in allra parte*²⁸.

28. — *Caino era nel territorio della Canea, doue hora è la Vila chiamata Caena*²⁹.

29. — *Cessami era oue hora è il casal de Chissamo nel territorio della Canea*³⁰.

30. — *Calcjtorio*³¹.

*Σπιναλόγκας και σήμερα λέγεται Καρές, όπου υπάρχουν πολλά χωριά, που τα ονόματά τους είναι : Καινούργιο Χωριό (Νεάπολη), Βουλισμένη, Λατοίδα, Χουμεριάκο, Λίμνες και Φουρνή. Μά τα λείψανα της πόλης; αυτής είναι μάλλον στο χωριό Φουρνή παρά σε άλλο μέρος*²⁸.

28. — *Κάϊνα. Ήτανε στο διαμέρισμα των Χανιωών, όπου τώρα είναι το χωριό που λέγεται Κάϊνα*²⁹.

29. — *Κίσσμος. Ήτανε εκεί όπου είναι το χωριό Κίσσμος στο διαμέρισμα των Χανιωών*³⁰.

30. — *Χαλκητόριον*³¹.

²⁸⁾ Caragina. Ήσως κακή γραφή της Cararina που αναφέρει ο Bondelmonti (Creta Sacra I, p. 115). Στη θέση που την τοποθετεί το δημοσιευόμενο έγγραφο έχει διαπιστωθεί σήμερα από επιγραφή που βρέθηκε το 1855 ότι ήτανε η Δρήρος. Ώστε όταν γράφτηκε ο δημοσιευόμενος έδω κατάλογος ήταν άγνωστη και μόνο το όνομα ήτανε γνωστό από το γραμματικό κανόνα του Θεογνώστου «...Δρήρος πόλις κρητική» Ήσως ο χῶρος ήτανε τότε γνωστός με το όνομα Καραπίνα.

²⁹⁾ Κι άλλοι ταυτίζουν την πόλη Καινώ με το σημερινό χωριό του Αποκορώνου Κάϊνα. Ο Σταυράκης (σ. 75) σχετίζει την Καινώ με το Καινούργιο Χωριό (Πεδιάδας;). Ο Darper, (δ. π. σ. 54) την αναφέρει Κάνος και Καινος «όπου έμυθολόγησαν ότι έγεννήθη η νύμφη Βρυτόμορτι; ή έπωνομασθεισα Δικτύμνη».

³⁰⁾ Τοποθετείται στο σημερινό χωριό Καστέλι Κισάμου. Μερικοί την έτυμολογούν από το φυτό κισσός και τη γράφουν με διπλό σ. Δέν θεωρώ περιττό να αναφέρω έδω την άστυα έτυμολογία του Trivan, ο όποιος αναφέρει στο περίφημο χρονικό του τα παρακάτω : «Όταν ο Ίσαάκ Κομνηνός, γυιός του αύ. τοκράτορα της Κωνσταντινούπολης έφτασε στην Κρήτη με τα Άρχοντόπουλα «spedi una picciola galiota dando l' havisio al Imperator suo Padre d'esser gionti in Regno, che in grecco si dice e g i x a m e = έγγίξαμε, che significa in italiano giunsi, et de quella parola si tralasciò dall' hora il nome di quel loco di Traghila e si chiamò Chissamo, come si nomina sin di presente». (Βλ. Anton. Trivan, Varie Cose di Candia, 1182 - 1669, Bibliothéque Nationale, Paris, Mss. Italien No 2091, p. 7).

31. — *Chieronisso al paesente d(ett)o piscopiano pertinentia d'un Vescouato che ha più di mille e ducento scudi d'entrata lontano dalla città di Candia per il mar di tramontana circa miglia 16:*
32. — *Chirsoniso loco uicino al mar et al d(ett)o uescouado, e si uede ancora le uestigi della città antiqua presso al mare, et si troua anco al presente spesse uolte medaglie de diuersi sorte, et ui è al presente un casale poseduto dal cl(arissi)mο Nicolò Mudacio ⁸¹.*
33. — *Claudo era posta nell' isola più grande delle due chiamate gozzi che sono al derimpeto della sfacchia.*
34. — *Cnosso era la famosa e Regal Città del Rè Minos, hora si chiama Macritigho che uol dir in lingua italiana longo muro, appresso la città di Candia, c(ir)ca tre miglia frà*
31. — Χερσόνησος. Σήμερο λέγεται Πισκοπιανό, μετόχι μιᾶς ἐπισκοπῆς, πὺν δίδει εἰσοδήμα περισσότερο ἀπὸ 1200 σκούδα. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Χάντακα περίπου 16 μίλια, ἀπὸ τὴ βόρεια θάλασσα.
32. — Χερσόνησος. Τόπος κοντὰ στὴ θάλασσα, στὴν παραπάνω ἐπισκοπή. Φαίνονται ἀκόμη τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας πόλης κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ βρῖσκονται ἀκόμη σήμερα συχνὰ νομίσματα διαφόρων εἰδῶν. Ἐκεῖ ὑπάρχει σήμερα ἓνα χωριὸ κατεχόμενο ἀπὸ τὸν ἐκλαμπρότατο κ. Νικολὸ Μουδάτσο ⁸².
33. — Κλαῦδος. Ἦτανε στὸ πιὸ μεγάλο ρησιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ πὺν λέγονται Γκότσι (Γαῦδος), πὺν εἶναι ἀπέναντι στὰ Σφακιά.
34. — Κνωσός. Ἦτανε ἡ διάσημη καὶ βασιλικὴ Πολιτεία τοῦ βασιλιὰ Μίνωα, πὺν τώρα λέγεται Μακροντοῖχος, πὺν σημαίνει στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα μακροὺς τοῖχος. Εἶναι κοντὰ στὴν πόλη τοῦ Χάν-

⁸¹) Ἡ θέση τῆς πόλης Χαλκητόριον δὲν εἶναι γνωστὴ. Τὸ ὄνομα ἀναφέρει ὁ Στέφ. Βυζάντιος.

⁸²) Καὶ οἱ ἄλλοι κατάλογοι, τῆς Creta Sacra καὶ τοῦ Σταυράκη πὺν ἔχω ὑπόψει μου, ἀναφέρουν δυὸ πόλεις τῆς Κρήτης μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα Χερσόνησος. Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, pp. 119, 120) ἀναφέρει: Cheronesus apud Promontorium Asprilimionones vocatum». Ἡ θέση Asprilimiononi σημειώνεται στὸ χάρτη τοῦ Coronelli δυτικὰ τοῦ Καστελλίου Κισάμου, ἐκεῖ δὲ τοποθετεῖ τὴ Χερσόνησο καὶ ὁ Σταυράκης (σ. 106). Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο ἀναφέρει καὶ τὶς δυὸ πόλεις μὰ τις τοποθετεῖ τὴ μιά δίπλα στὴν ἄλλη. Τὴν πρώτην στὸ χωριὸ Πισκοπιανό, πὺν ἀπέχει ἐλάχιστα ἀπὸ τὴ παραθαλάσσια θέση πὺν τοποθετεῖ τὴν ἄλλη Χερσόνησο, ἡ ὁποία ἦτανε τότε φέουδο τοῦ Nicolò Mudaccio.

terra per ostro.

35. — *Cones ouero Corico era città e promontorio nell' occidenta parte dell' Isola*⁸³.
36. — *Cidonia la qual auanti si chiamaua Apolonia da Apoloni Cidone et era situata sopra di S. Zorzi di Megnes*⁸⁴ *tra capo Spada e la città della Canea è hora doue si uede molte uestigie delle muraglie di detta città appresso la marina.*
37. — *Citeo ouer Candia via un picciol castello doue hora è la città di Candia doue era l'emporio cid è il porto delle Naui della città di Cnosso*⁸⁵.
38. — *Dedala chiamata da Dedalo.*
39. — *Diteo ouer Ditamo il monte, ouero Scithià*⁸⁶.

δακα περίπου τρία μίλια πρὸς τὸ νότιο στήν ἐνδοχώρα.

35. — *Γωνιές ἢ Κώρυκος.* Ἦτανε πόλη καὶ ἀκρωτήρι στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ⁸³.
36. — *Κυδωνία, πὸν πρωτότερα ὀνομαζότανε Ἀπολλωνία ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα Κυδωνα.* Ἡ θέση της ἦτανε στὸν Ἄγ. Γεώργιο στὶς Μένιες⁸⁴ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα καὶ τῆς πόλης Χανιά, ὅπου τώρα φαίνονται πολλὰ λείψανα τοῦ τείχους τῆς πόλης αὐτῆς κοντὰ στὴ θάλασσα.
37. — *Κύταιον ἢ Χάντακας.* Σήμερα ἔνα μικρὸ φρούριο ὅπου εἶναι ἡ πόλη τοῦ Χάντακα, καὶ ὅπου ἦτανε τὸ ἐμπορεῖον δηλαδὴ τὸ λιμάνι γιὰ τὰ πλοῖα τῆς πόλης Κνωσοῦ⁸⁵.
38. — *Τὰ Δαίδαλα, πὸν πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ Δαίδαλο.*
39. — *Δικταῖον ἢ Δίκταμος τὸ βουνό, ἢ Σητεία*⁸⁶.

⁸³) Κώρυκον ἀκρωτήρι, ὅπως εἶναι γνωστό, λέγεται τὸ ἀκρωτήρι Γραμβούσα.

⁸⁴) Ἡ ἱεποθεσία Μένιες εἶναι στοῦ Ροδωποῦ, ὅπου ἡ θέση ἀρχαίου Δικτυναίου. Βλ. χάρτη τῆς Κρήτης Coronelli, ὁ. π.

⁸⁵) Ὁ Spratt τοποθετεῖ τὸ Κύταιον στὸ Παλαιόκαστρο, κοντὰ στὴ Ρογ' διὰ. Ἡ πληροφορία τοῦ δημοσιευόμενου ἐγγράφου, ὅτι τὸ Κύταιον ἦτανε στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου συμφωνεῖ μὲ τὸν Cornelius, (Creta Sacra I, p. 118) «Citheum sive Gandacum urbs ad mare posita, ubi nunc Candia Regni Metropolis».

⁸⁶) Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 118) ἀναφέρει γι αὐτὴ τὴν πόλη: «Dittea seu Dictamnium fortasse ex Dictamno herba, qua referta est uniuersa Insula, et hic maxime abundat. Proxima est Monti Dictae seu Dicteo, in quo natus Jupiter perhibetur». Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν στὸν ὄρμο Καντισιλιέρη, στὸ ἀκρωτήρι Ροδωποῦ ἢ Σπάθα, διότι ἐκεῖ ἦτανε τὸ Δικτυναῖον ἱερόν.

40. — *Dragmo alloggiamenti di forestieri*³⁷.
 41. — *Dulopolis cid è città fabricata da serui perchè per editto publica)to tutti li Schiavi | che aiutano à fabricar quella* f. 89r
*città restauano liberi dalla Seruitu. la quale si chiamò ghigliandro, che uol dire città che haueua mille huomeni da spada*³⁸.
 42. — *Eleuterna la quale per auanti si chiamaua Satra era posta appresso la parte occidentale del monte Ida, hoggi è una uila chiamata eleuterna. oue è un monastero de Calogieri et ui sono molte Cisterne et altre antiquità*³⁹.
 43. — *Eliro alloggiam(en)to de forestieri*⁴⁰.
 44. — *Graninio*⁴¹.

40. — Δραγμός. Ἐγκαταστάσεις ξένων³⁷.

41. — Δουλόπολις, δηλαδή πολιτεία πὸν χτίστηκε ἀπὸ τοὺς δούλους, γιατί, μὲ διάταγμα πὸν δημοσιεύτηκε, ὅλοι οἱ δοῦλοι (αἰχμαλώτοι) πὸν βοήθησαν νὰ χτιστεῖ αὐτὴ ἡ πόλη, ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴ δουλεία. Ἡ πόλη αὐτὴ ὀνομάστηκε Χιλιάνδρος, πὸν θὰ πεῖ: πόλη πὸν εἶχε χίλιους ἄντρες γιὰ τὰ ὄπλα³⁸.

42. — Ἐλεύθερνα, ἡ ὁποία ὀνομαζότανε πρὶν Σάτρα, ἦτανε κοντὰ στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ Ἴδα. Σήμερα εἶναι ἓνα χωριό, πὸν ὀνομάζεται Ἐλεύθερνα, ὅπου εἶναι ἓνα μοναστήρι καλόγερων. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλές στέρες καὶ ἄλλες ἀρχαιότητες³⁹.

43. — Ἐλυρος. Ἐγκατάσταση ξένων⁴⁰.

44. — Γράμμιον⁴¹.

³⁷) Ἀπὸ ἐπιγραφή πὸν βρέθηκε στὴν Ἴτανο ἡ πόλη Δραγμός τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὴν Πραισὸ καὶ στὴν Ἴτανο. Πιθανῶς ἦτανε ὅπου σήμερα ὁ συνοικισμὸς Κατελιώνας. (βλ. περ «Μύσων» Γ', Ἀθῆναι 1934, σ. 229).

³⁸) Ἡ θέση τῆς δὲν εἶναι γνωστὴ. Ἐνδιαφέρουσα ἡ πληροφορία τοῦ ἐγγράφου ὅτι ἡ Δουλόπολις κτίστηκε ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ὅτι ὑπῆρχε διάταγμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὅσοι δοῦλοι βοήθησαν γιὰ τὸ χτίσιμο τῆς πόλης ἐλευθερώνονταν. Ὡς φαίνεται ἦτανε πολυάνθρωπη ἀφοῦ λεγότανε χιλιάνδρος ἐπειδὴ εἶχε χίλιους ἄνδρες στρατεύσιμους. Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 124) συμφωνεῖ μὲ τὴν παραπάνω πληροφορία: «Philopolis seu Dulopolis, ad quam confugere solebant serui e Dominorum captivitate fuga elapsi».

³⁹) Ἡ Ἐλεύθερνα τοποθετεῖται κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Πρινὲ Μυλοποτάμου.

⁴⁰) Ἡ Ἐλυρος ἦτανε κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Σελίνου Ροδοβάνι. Ὁ Cornelius τὴν ἀναφέρει καὶ «Blissa seu Eliros» (Cr. Sacra I, p. 121).

⁴¹) Ἀσφαλῶς εἶναι κακὴ γραφή τῆς γνωστῆς Γράμμιον, πὸν τοποθετεῖται ὅπου τὰ ἔρειπια τῆς λεγόμενης Ἐρημούπολης, στὸν κόλπο τοῦ Παλαιοκάστρου

45. — *Gortina la quale si chiamaua prima la rissa poi crinnia poi gortina, fù alla messarea appresso castel nuouo parte in piano, e parte in monte. città di circuito maggiore di tutte le altre città del Regno.*
46. — *Heraclea ouero eraklio hoggi detto il Castello mirabello*⁴².
47. — *Pletea hoggi casal Etea giurisdilione del cl(arissi)mo Marco de mezo*⁴³.
48. — *Ierapolis cid è sacra città doue hora è il Vescouato de Aggιά, nel territorio della Canea*⁴⁴.
49. — *Ierapitra la quale prima si chiamaua Cirba poi petra, poi Camiro, et in ullimo Ierapitria hoggi hiera pietra, oue è il Castel Gerap(etr)a.*
50. — *Ilaria*⁴⁵.

45. — Γόρτινα, πὸν ὀνομαζότανε πρὶν Λάρισσα, ἔπειτα Κρημνία, ἔπειτα Γόρτινα. Ἦτανε στὴ Μεσαρᾶ κοντὰ στὸ Καινούργιο Φρούριο. Ἐνα μέρος ἦτανε στὴν πεδιάδα καὶ τὸ ἄλλο μέρος στὸ βουνό. Πόλη μὲ τὴ μεγαλύτερη περίμετρο ἀπὸ ὄλες τὶς ἄλλες πόλεις τοῦ Βασιλείου.
46. — Ἡράκλεια ἢ Ἡράκλειον πὸν σήμερα λέγεται Καστέλι τοῦ Μεραμπέλου⁴².
47. — Ἰλατιία, σήμερο, τὸ χωριὸ Ἐθῆά, δικαιοδοσία τοῦ ἐκλαμπρότατου Μάρκου Ντεμέτζο⁴³.
48. — Ἱεράπολις, δηλαδὴ πόλη ἱερή, ὅπου ἰώρα εἶναι ἢ ἐπισκοπὴ Ἁγιάς, στὸ διαμέρισμα Χανιῶν⁴⁴.
49. — Ἱεράπετρα ἢ ὁποία πρὶν λεγότανε Κύρβα, ἔπειτα Πέτρα κι ἔπειτα Κάμιρος καὶ τελευταία Ἱεραπέτρια καὶ σήμερα Ἱερά Πέτρα, ὅπου εἶναι τὸ φρούριο τῆς Ἱεράπετρας.
50. — Ἰλαρία⁴⁵.

Σητείας. (Σχετικὰ μὲ τὴν πόλη Grammium βλ. Cornelius, Cr. Sacra I, p. 117).

⁴²) Τὸ Ἡράκλειον, ὅπως εἶναι γνωστό, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ Ἡράκλειο. (Βλ. σχετικὰ Ν. Πλάτωνος, Δύο ὀνόματα ἀνυπάρχτων Κρητικῶν πόλεων, «Κρητικὰ Χρονικά» Α', σ. 16).

⁴³) Ἰλατιία - Ἐτέα. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ στὸ χωριὸ Ἐθῆά Σητείας, πὸν ἦτανε φέουδο τοῦ Μάρκου Ντεμέτζο.

⁴⁴) Ὁ Cornelius Cr. Sacra I, p. 124) ἀναφέρει γιὰ τὴν πόλη αὐτή: «Hierapolis scilicet Civitas sacra, in qua plurima visebantur deorum delubra, civesque omnes sacra facientes ex advenarum eleemosinis vivebant».

⁴⁵) Ἄγνωστη ἀπὸ ἄλλους καταλόγους. Ἴσως κακὴ γραφὴ τῆς Ἰλατιία.

51. — *Inagorio*⁴⁶.
 52. — *Inato et Gnati alloggiam(en)to per forestieri*⁴⁷.
 53. — *Istro Istrona oue aponto è il confine tra il territorio di Candia e di Scithia*⁴⁸.
 54. — *Iano*⁴⁹.
 55. — *lampe ouero lappe e lappa*⁵⁰ *fabricata da Agamenone, e nominata*.
51. — Ἰναχώριον⁴⁶.
 52. — Ἰνατος καὶ Νιάτι (ἢ Γνάτι), ἐγκατάσταση ξένων⁴⁷.
 53. — Ἰστρος καὶ Ἰστρώνας ὅπου ἀκριβῶς εἶναι τὰ σύνορα τοῦ διαμερίσματος τοῦ Χάντικα καὶ τοῦ διαμερίσματος τῆς Σητείας⁴⁸.
 54. — Ἰανος⁴⁹.
 55. — Λάμπη ἢ Λάπη καὶ Λάλπα⁵⁰. Κτίστηκε καὶ ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα.

⁴⁶) Τὸ Ἰναχώριον τοποθετεῖται στὴν περιφέρεια τῶν «Ἐννέα Χωριῶν» τῆς Κισάμου, πού θεωρεῖται ὡς παραφθορὰ τοῦ Ἰναχωρίου (βλ. Σταυράκης, ὁ. π. σ. 74). Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 124) ἀναφέρει: «Inachorium Civitas prope Promontorium ejusdem nominis ab incolis nunc Sfinari vocatum».

⁴⁷) Τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ χωριὸ Ἴνι τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδας, πού ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο Ἰνατος. Τὸ χωριὸ Ἰgni ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Καστροφύλακα στὴν Καστελιανία Belvedere (Καστροφύλακας, ὁ. π. Κ. 96). Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν στὶς ἐκβολές τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ (βλ. M. Guarducci, ὁ. π. I, σ. 98).

⁴⁸) Ἡ Ἰσθρῶν· ὄνος καὶ Ἰστρος, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ Καλὸ Χωριὸ Μεραμπέλου, πού ὀνομαζότανε μὲ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα Ἰστρώνας ἢ Νίστρωνας. (Σταυράκης, ὁ. π. σ. 74). Ὅμως ὁ Καστροφύλακας δὲν ἀναφέρει χωριὸ Ἰστρώνας. Ὁ Βασιλικάτα ἀναφέρει τὸν ποταμὸ Ἰστρώνα, πού χωρίζει τὸ territorio di Candia ἀπὸ τὸ territorio di Settia. Ὁ Cornelius, (Creta Sacra I, p. 118) ἀναφέρει: «Istros, quam Artemidorus Istrona dicit, ab Istriis juxta mare Jonium habitandibus aedificata, non longe est a flumine, quod Istrona vocant».

⁴⁹) Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν κοντὰ στὸ ἀκρωτήριο Πλάκα τῆς Σητείας, ἄλλοι στὸν κόλπο τῆς Ζάκρου, ἄλλοι κοντὰ στὴ μονὴ Τοπλοῦ καὶ ἄλλοι τὴ σχετίζουν μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Πεδιάδας Ἰτάνια, «Itanus seu Inatus ab Itano viro Phaenice aedificata ad Casalis angustias redacta est, vocaturque Itagnia». (Cornelius, Creta Sacra I, p. 120). Ἡ Ἰανος ἦτανε στὴν Ἐρημοῦπολη στὸν Κάβο Σίδερο. (βλ. Guarducci, ὁ. π. III, Roma, 1942, σ. 75).

⁵⁰) Προφανῶς κάνει σύγχυση τὶς δυὸ πόλεις Λάμπη - Λάμπα - Λαμπαῖα μὲ τὴ Λάλπα, νομίζοντας πὸς πρόκειται γιὰ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ πόλη. Ὁ Cornelius, (Cret. Sacra I, p. 124) τὶς ἀναφέρει χωριστὰ. «Lappa seu Rhizenia ad radices collium posita, καὶ Lampa ab Agamenone condita».

56. — *la bona posta nel litto Australe dell' Isola, la qual era il p(rimo) emporio, cid è ridotto nauale della città di Gortina*⁵¹.
57. — *licastro era nel territorio di Candia oue hora è il casal Alicastri*⁵².
58. — *licta ditto da litto licaone la quale anco da alcuni si chiamò litto cid è alta perche era il luoco eminente sopra un monte uicino li monti di lasciti ouero tramontana sopra il Castel de pediata, e ui si uede anco hoggidi molte uestiggie antique et è d(ett)o da greci hoggi medes(imamente) lidos*⁵³.
59. — *Liscia ouero liscio nella parte australe dell' isola et è arpresso il porto di Calus limnones*⁵⁴.
56. — Λεβήν. Βρίσκεται στή νότια ακτή τοῦ νησιοῦ. Ἦτανε τὸ πρῶτο «ἐμπορεῖον» δηλαδή ναυτικό λιμάνι τῆς Γόρτινας⁵¹.
57. — Λύκαστος. Ἦτανε τὸ διαμέρισμα τοῦ Χάνιακα ὅπου εἶναι τώρα τὸ χωριὸ Ἀλικάστρι⁵².
58. — Λύκτος. Ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸ Λύττο Λυκάονα. Ἀπὸ μερικὸς λεγότανε ἐπίσης Λύττος, δηλαδή ὑψηλή, γιαιὶ τὸ μέρος ποὺ βρισκότανε ἦτανε ψηλά, πάνω σὲ ἓνα βουνό, κοντὰ στὰ βουνὰ τοῦ Λασιθιοῦ ἢ πρὸς τὰ βόρεια τοῦ Καστελίου τῆς Πεδιάδας. Ἐκεῖ φαίνονται ἀκόμη καὶ σήμερα πολλὰ λείψανα ἀρχαῖα καὶ λέγεται σήμερα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὁμοίως Λύντος⁵³.
59. — Λίσσα ἢ Λισσός, εἶναι τὸ νότιο μέρος τοῦ νησιοῦ, κοντὰ στοὺς Καλὸν; Λιμνῶνες⁵⁴.

⁵¹) Ὁ Cornelius (Cret. Sacra I, p. 120) ἐνῶ λέγει «Lebena urbs navale olim Gortynae», παρακάτω ἀναφέρει «nunc ad Casale redacta vocatur Metropolis» ἐνῶ τὸ χωριὸ Μητρόπολις ἀπέχει χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἡ Λεβήν τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ Λένια τῆς Μεσαράς. (βλ. M. Guarducci, ὁ. π. I, σ. 150).

⁵²) Ἡ Λύκαστος τοποθετεῖται κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Κανλι Καστέλι. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ σὲ χωριὸ ὀνομαζόμενον Alicastri. Κι ὁ Cornelius (Cr. Sacra. I, 118) ἀναφέρει: «Lycastus non longe a Candia, vocaturque hodie locus Alicastes». Ὁ Καστροφύλακας (ὁ. π. Κ. 94) δὲν ἀναφέρει τέτιο χωριό. Τοπωνύμιο Ἀλικάστο ἢ Ἀλικάστρο ἀκούεται κοντὰ στὴ Βόνη Πληροφορία τοῦ κ Στ Ἀλεξίου.

⁵³) Ὑποθέτω πὼς ἡ προτελευταία λέξη εἶναι συντομογραφία τῆς λ. medesimamente καὶ εἶται τὴν ἀποκαθιστῶ. Τὸ χωριὸ Lidos ἀναφέρει καὶ ὁ Coronelli στὸ χάρτη του τῆς Κρήτης. Ὅμως ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 119) ἀναφέρει: «Lyctus urbs olim posita, ubi nunc est Casale Vida nuncupatum», ποὺ ἀσφαλῶς εἶναι καλὴ γραφή τοῦ Χίδα, γράφοντις V ἀντὶ X.

⁵⁴) Ἡ Λίσος, Λίσσος ἢ Λίσσα, (Lissus, Lissia) τοποθετεῖται ἀπὸ ἄλλους κοντὰ στὸν κόλπο τοῦ Ἀγ. Κύρκου τοῦ Σελίου, ἐνῶ τὸ δημοσιευόμενον ἔγγρα-

60. — *Mattalia il secondo emporio di Gortina nel lito Australe hoggi chiamata mattale, oue è un porto ma di poco momento.*
61. — *Minos ouero minoo ouero minoa era in un monte oltre uolte f. 89v chiamata paleocastro al derimpeto della fortezza della Suda cid è sopra la porporela, la qual circondaua da miglia 4: inc(irc)a e al presente si uede ancora molte uestigie e una chiesiola fabricata a musaico uicino alla quale e un monasterio de Callogieri de S. Giouani lattino.*
52. — *Olo ouero lerli alloggiam(en)to de forastieri⁵⁵.*
63. — *Olero era nel territorio di Gerapetra in luoco eminente posta doue hora è il casal meselerus⁵⁶.*
60. — *Ματαλία. Τὸ δεύτερο ἐμπορεῖο τῆς Γόρτινας στὴ νότια παραλία ποὺ λέγεται σήμερα Μάταλα, ὅπου εἶναι λιμάνι μικρῆς σημασίας.*
61. — *Μίνως ἢ Μινῶων ἢ Μινῶα. Ἦτανε σ' ἓνα βουνὸ ποὺ ἄλλοτε τὸ λέγανε Παλαιόκαστρο, ἀπέναντι στὸ Φρούριο τῆς Σούδας, δηλαδή πάνω ἀπὸ τὴν πορπορέλα. Εἶχε περίμετρο 4 μίλια περίπου. Σήμερα φαίνονται ἀκόμη πολλὰ λείψανα καὶ μιὰ ἐκκλησοῦλα μὲ μωσαϊκά. Κοντὰ σ' αὐτὴ εἶναι ἓνα μοναστήρι Καλογέρων Λατίνων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.*
62. — *Ὀλοῦς - οὔντος ἢ Λέριλι (?) ἐγκατάσταση ξένων⁵⁵.*
63. — *Ὀλερος. Ἦταν στὸ διαμέρισμα τῆς Γεράπετρας, σὲ τόπο ψηλὸ, ὅπου εἶναι σήμερα τὸ χωριὸ Μεσελέρο⁵⁶.*

φο τὴν τοποθετεῖ στοὺς Καλοὺς Λιμνῶνες, ὅποτε πρέπει νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴ Lassæa. Στὸν Ἄη Κύρκο ἀνέσκαψε ὁ Ν. Πλάτων Ἀσκληπιεῖο.

⁵⁵) Ἡ Ὀλοῦς - οὔντος τοποθετεῖται στὸν ἰσθμὸ ποὺ ἐνώνει τὴ Χερσόνησο τῆς Σπιναλόγκας μὲ τὴν ξηρὰ κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Μεραμπέλου Ἐλοῦντα, ποὺ διατηρεῖ τὸ ὄνομά της. «Urbs sita fuit in ipso isthmo qui parvam pæniinsulam Spinalonga cum insulae coniungit; nunc, isthmo magna ex parte submerso, perpauca rudera conspiciuntur, alia sub aquarum superficie hic illic apparent. Proximus est pagus Elūnda, qui urbis antiquæ nomen conservavit» (Βλ. Guarducci, ὁ. π. I, σ. 243).

⁵⁶) Ἡ Ὀλερος ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Γεράπετρας Μεσελέρο. Τὴν ἴδια πληροφορία δίδει καὶ ὁ Cornelius (Cr. Sac. I, p. 118). «Oleros non longe ab Hierapytna;...nunc casale est Messeleris dictum». Βλ. καὶ Guarducci, ὁ. π. III, σ. 131. «Septentriones et occidentem versus a Hierapytnæ loco in parva convalle inter aspera montium iuga patente vicus hodie exstat Meselèri, apud quem urbem antiquam Olerum fuisse et nomen ipsum Meselèri (idestamedia Oleros)».

64. — *Oaxo, da Oaxo Nepote del Re Minos no(n) tropo lontana da eleuterna*⁵⁷.
 65. — *Panormo città e panormo il porto de Spina longa*⁵⁸.
 66. — *Panto Mendrio hoggi è il Castel di milopotamo*⁵⁹.
 67. — *Pecialasio ouero Pescalio*⁶⁰.
 68. — *Phalana da quale è phalenide per i paticio*⁶¹.
 69. — *Palanea*⁶².
 70. — *Phalassarna ouero Phalearno da Phalaura Nimfa*⁶³.
 71. — *Pharè*.
 72. — *Phenio ouero Phenice era nel lito Australe nel territorio Rettimo, oue hora è il casal Phenichia*⁶⁴.

64. — ὙΟαζος ἀπὸ τὸν ὙΟαζο ἀπόγονο τοῦ βασιλιὰ Μίνωα, ὄχι πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὴν Ἑλεύθερα⁵⁷.
 65. — Πάνορμον πόλις καὶ Πάνορμο τὸ λιμάνι τῆς Σπιναλόγκας⁵⁸.
 66. — Παντομάτριον. Σήμερα εἶναι τὸ Καστέλι τοῦ Μυλοποτάμου⁵⁹.
 67. — Ποικιλασὸς ἢ Πεσκάλιο⁶⁰.
 68. — Φάλανα ἀπὸ ὅπου ἦτανε ὁ Φαλαινίδης (Φανίδης) ὁ περιπατητικός⁶¹.
 69. — Φαλάνναινα⁶².
 70. — Φαλάσαρνα ἢ Φαλέαρνος ἀπὸ τῆ Νύμφη Φαλαόρα⁶³.
 71. — Φαραί.
 72. — Φένιον ἢ Φοῖνιξ. Ἦτανε στὴ νοτικὴ παραλία στὸ διαμέρισμα τοῦ Ρέθυμνου, ὅπου τώρα εἶναι τὸ χωριὸ Φοινικιά⁶⁴.

⁵⁷) Ἡ ὙΟαζὸς ταυτίζεται μὲ τὴν Ἑξό.

⁵⁸) ὙΟπως εἶναι γνωστὸ ἡ παραθαλάσσια πόλη Πάνορμο τοποθετεῖται στὶς ἀκτὲς τοῦ Μυλοποτάμου, ὅπου σήμερα ἡ ὁμώνυμη κωμόπολη Καστέλι Μυλοποτάμου.

⁵⁹) Τὸ Παντομάτριον τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ ὄρμη τοῦ Φόδελε βλ. σχετικὰ Ν. Πλάτωνος, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικόν, τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων καὶ φρουριῶν τῆς Κρήτης, Γ' Πόλεις τῆς Β ἀκτῆς τῆς Κρήτης μεταξὺ Δρεπάνου καὶ Δίου ἄκρου, «Κρητ. Χρονικά» Β', σ. 349 κ. ἔξ.

⁶⁰) Ἡ Ποικιλασὸς, Roecilasium, τοποθετεῖται στὴν Τρυπητὴ τῶν Σφακιῶν.

⁶¹) Ἡ θέσις τῆς Φάλαννας δὲν εἶναι καθορισμένη.

⁶²) Πρόκειται γιὰ τὴ Φυλάνναινα, Phalannaia, πού συγγέεται μὲ τὴν προηγούμενη Φάλαννα.

⁶³) Ἡ Φαλάσαρνα τοποθετεῖται στὸν κόλπο Κούτρι τῆς ἐπαρχίας Κισάμου. ὙΟ Cornelius (Creta Sacra I, p. 123) τὴν τοποθετεῖ στὸν Ἑλίκαμπο. «Phalerna seu Phalassarna nunc oppidum, cui nomen Alicambo».

⁶⁴) ὙΟ Φοῖνιξ ἦτανε ὅπου εἶναι σήμερα τὸ Λουτρό Σφακιῶν. «Phoenix hodie Lutro apud portum Sfachiae proximum» (Creta Sacra I, p. 123).

73. — *Phesto da Phesto, rampallo fig(lio)lo di ercole edificata*⁶⁵.
 74. — *Pinnore*⁶⁶.
 75. — *Policna*⁶⁷.
 76. — *Poliren*⁶⁸.
 77. — *Prassi nel territ(or)i)o di Settia oue hora è il Castel(l)o d(et)t)o Prassus*⁶⁹.
73. — Φαισιός, κτίστηκε ἀπὸ τὸ Φαῖστο τοῦ Ροπάλου, γυιοῦ τοῦ Ἑρακλῆ⁶⁵.
 74. — Πάννονα (;)⁶⁶
 75. — Πολίχνα⁶⁷.
 76. — Πολυρρήνιον⁶⁸.
 77. — Πραισός, στὸ διαμέρισμα τῆς Σητείας ὅπου τώρα εἶναι τὸ φρούριο Πρασσούς⁶⁹.

⁶⁵) Ὁ ἐρασιστής τοῦ δημοσιεύμενου καταλόγου ἔχει ὑπόψει του τὴν πληροφορία τοῦ Στεφ. Βυζαντίου πού, σύμφωνα μ' αὐτή, ἡ Φαισιός ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸ Φαῖστο τὸ γυιὸ τοῦ Ροπάλου, πού ἦταν γυιὸς τοῦ Ἑρακλῆ. Τὰ ἴδια ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius, (Creta Sacra I, p. 121) «Phaestus a Phaesto Rhopali filio Herculis nepote, qui eam condidit, nomen suscepit...Patria fuit, ut refert Plutarchus, Epimenidis Poetae».

⁶⁶) Πιστεύω πὼς πρόκειται γιὰ τὴν Πάννονα, πού τοποθετεῖται στὸ Μελισσοχώρι τοῦ Μονοφατίου. «Pannona apud Gortynam olim aedificata, nunc casale est ab incolis Casale novum nuncupatum» ἀναφέρει ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 120).

⁶⁷) Ἡ Πολίχνα ἦταν κοντὰ στὴν Κυδωνία.

⁶⁸) Ἡ Πολυρρηγία ἢ Πολυρρήνιον τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ χωριὸ Παλιόκαστρο τῆς Κισάμου. Φαίνεται πὼς εἶχε σπουδαία κτηνοτροφία, πολλὰ ρήνεα δηλαδὴ πρόβατα, ἀπ' ὅπου πῆρε καὶ τὸ ὄνομα. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 123): «Polyrenium, quod multas oves haberet, urbs ita nuncupata; apud quam Dianae cognomento Dictinnae Templum visebatur».

⁶⁹) Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ πόλη Πραισὸ, Praessus. Σὲ καταλόγους χωριῶν τῆς Κρήτης τοῦ F. Basilicata, (δ.π. f. 33v), καὶ τοῦ Καστροφύλακα, (δ.π. K, 139) ἀναφέρεται στὴ Σητεία χωριὸ Prassus. Ὁ ἱταλὸς ἀρχαιολόγος Lucio Mariani ἀνακάλυψε στὸ Πισκοκέφαλο Σητείας ἐπιγραφή, προερχόμενη ἀπὸ τὰ εἰρεπία τῆς Πραισοῦ. Ἀναφέρει «ψήφισμα τῶν Πραισιῶν περὶ μισθώσεως τοῦ ναυτικοῦ τῶν Στηλιτῶν». Ἀναδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ν. Ι. Παπαδάκη, στὸ περ. «Μύσων» Β', σ. 123 κ. ἐξ. Ἡ Πραισὸς ὑπῆρξε τὸ κέντρο τῶν Ἑτεοκρητῶν. Εἶπε ἱερὸ τοῦ Δικταίου Δία, πού σώζονται ἴχνη του στὴ θέση «τοῦ Δίγο τὸ Μνήμα» («Μύσων» Γ', 229). H. Guarducci (δ.π. III, σ. 134) ἀναφέρει γιὰ τὴν Πραισὸ τὰ παρακάτω: «In interiore Cretae parte quae ad orientem vergit, prope pagium Vavéli hodie appellatum, tres colles adsurgunt inter duos rivos flumen ad Sitia in mare exiens una cum aliis rivis efficientes; ubi antiquam Praesum fuisse et

78. — *Prassus era nel territorio di Rettimo in fra terra 4: miglia per siroco*⁷⁰.
 79. — *Priesso, hoggi è il Castel Priotissa nel mare Australe nel territorio di Candia*⁷¹.
 80. — *Psichio*⁷².
 81. — *Piratho*⁷³.
 82. — *Rauco nel mezo del R. Isola di Candia*⁷⁴.
 83. — *Rettime Rettimnia città era nel monte oue hora è la fortaleza Rettimo*⁷⁵.

78. — Προσός. Ἦτανε στὸ διαμέρισμα τοῦ Ρέθυμνου στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ, 4 μίλια πρὸς τὸ σιρόκο⁷⁰.
 79. — Προϊανός. Σήμερα εἶναι ἐκεῖ τὸ Καστέλι Πυργιώτισσας, στὴ νότιο θάλασσα, στὸ διαμέρισμα τοῦ Χάντακα⁷¹.
 80. — Ψύχιον⁷².
 81. — Πύρανθος⁷³.
 82. — Ραῦκος στὴ μέση τοῦ νησιοῦ τῆς Κρήτης⁷⁴.
 83. — Ρέθυμνο, Ριθυμνία πόλη. Ἦταν στὸ ὕψωμα ὅπου εἶναι τώρα τὸ φρούριο τοῦ Ρεθύμνου⁷⁵.

tituli inter rudera effossi et pagus Venetu 'ςτους Προσσοῦς eo loco exstans manifeste declarant».

⁷⁰) Ἄλλη πόλη μὲ τὴν ὀνομασία Prassus στὴν περιφέρεια τοῦ Ρέθυμνου, ὅπως ἀναφέρεται ἐδῶ, εἶναι ἄγνωστη

⁷¹) Ἡ Προϊανός, Priaesus, τοποθετεῖται καὶ ἀπὸ ἄλλους (Spratt, Kiepert) στὴ μεσημβρινή παραλία τοῦ νησιοῦ. Ἡ Guarducci (δ. π. I, σ. 279) τὴν τοποθετεῖ στὸ Castel Belvedere. «Reliquias huius urbis in colle qui dicitur Castel Belvedere prope pagum qui hodie appellatur Kastellianà».

⁷²) Τὸ Ψύχιον, Psychium, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ χωριὸ Μέλισσα τοῦ Ἁγ. Βασιλείου. Ὁ Cornelius (I, 122) ἀναφέρει γι αὐτὴ: «Psychium urbs ad Casale redacta nomen paullulum immutavit Psigots (Psigros) appellata».

⁷³) Ἡ Πύρανθος τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ χωριὸ Μονοφαταίου Ἄπυράθι, ποῦ πιστεύεται ὅτι διατηρεῖ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα. Βλ. καὶ Guarducci (δ. π. I, σ. 288) «Prope vicum qui nunc Pyràthi appellatur urbs haec non magna sita fuit».

⁷⁴) Ἡ Ραῦκος, ποῦ ἦτανε πατρίδα τοῦ Ἁγ. Μύρωνα, τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ χωριὸ Ἁγ. Μύρωνα τοῦ Μαλεβιζίου. Τὸ χωριὸ Ἁγιος Μύρων ἀναφέρεται στοὺς Καταλόγους τοῦ F. Basilicata καὶ τοῦ Castrolilaca. Βλ. καὶ Guarducci (δ. π. I, σ. 290).

⁷⁵) Γιὰ τὸ Ρέθυμνο βλ. τὴ μελέτη τοῦ Κ. Καλοκύρη, Ἡ Ἀρχαία Ριθυμνα, Ἀθήναι 1950.

84. — *Rissinia*⁷⁶.
 85. — *Rission*⁷⁷. f. 90r
 86. — *Strinos*.
 87. — *Suadria città sopra l' Isola chiamata Cimoli esistente nella parte orientale di Creta appresso il Zephirio promontorio*⁷⁸.
 88. — *Sfachia oue hora è il Castel della Sfacchia*⁷⁹.
 89. — *Stile, era fra Rettimo, et Prassus*⁸⁰.
 90. — *Streno*.
 84. — *Ριζηνία*⁷⁶.
 85. — *Ρύτιον*⁷⁷.
 86. — *Στροῖνος*.
 87. — *Σουάντρια (ἢ Σβάντρια) πόλη ἐπάνω στὸ νησί ποὺ λέγεται Κίμολι, ποὺ εἶναι στὰ ἀνατολικά τῆς Κρήτης, κοντὰ στὸ Ζεφύριο ἀκρωτήριο*⁷⁸.
 88. — *Σφακιά, ὅπου εἶναι τώρα τὸ φρούριο τῶν Σφακιῶν*⁷⁹.
 89. — *Στήλαι. Ἦσαν μεταξὺ τοῦ Ρέθυμνου καὶ τῆς Πραισιῶν*⁸⁰.
 90. — *Στροῖνος*.

⁷⁶) Ἡ Ριζηνία τοποθετεῖται στὸ χωριὸ Πρινιαῶς Μαλεβιζίου «Urbem Rhenianam prope vicum qui Priniâs hodie appellatur atque in collis parte plana quae dicitur Patéla, ad radices montis Idae, sitam fuisse». (Βλ. Guarducci, ὁ π., σ. 294).

⁷⁷) Τὸ Ρύτιον, Rhytium, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ χωριὸ Ροτιάσι Μονοφατισίου. Ὁ Cornelius ἀναφέρει γι αὐτὴ (Creta Sacra I, p. 121): «Rhytium urbs Gortynae, cui parebat, proxima». Βλ. καὶ Guarducci, ὁ π., σ. 303) «Ruinas in colle prope pagum cui nunc Rhotosi nomen est extantes ad urbem antiquam Rhytium pertinere et nomen ipsum pagi et Ῥυτσιαίων κώμη in tit. l commemorata aperte declarant».

⁷⁸) Δὲν ἀναφέρεται σ' ἄλλους καταλόγους τέτιο ὄνομα. Τὸ δημοσιευόμενο ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ σὲ νησί ὀνομαζόμενο Κίμολι (Κίμωλος;) κοντὰ στὸ ἀκρωτήρι Ζεφύριον, τὸ σημερινὸ Ἁγ. Ἰωάννης Ἀφορεσμένος. Δὲν εἶναι ἐπίσης γνωστὸ ἂν τὸ παρακείμενο νησί Σπιναλόγκα ὀνομαζότανε παλιότερα Κίμολι.

⁷⁹) «Sfachia olim Sfactiria loci securitate, et aeris Salubritate celebrata...» (Cornelius, Cret. Sacra I, p. 123).

⁸⁰) Τὸ ἴδιο ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius (Cr. Sacra I, p. 122): «Stelae inter Praesum et Rithymniam olim aedificata». Ὁ Spratt τὴν τοποθετεῖ στὴ θέση τοῦ βενετσάνικου φρουρίου Belvedere, κοντὰ στὴ Μονὴ Ἁγίων Ἀποστόλων Μονοφατισίου. Ὁ Ν. Ι. Παπαδάκης, ψήφισμα Πραισιῶν περὶ μισθώσεως τοῦ ναυτικοῦ τῶν Σηλιτῶν («Μύσων» Β', σ. 131) τὴν τοποθετεῖ στὴ νότια ἀκτὴ τῆς Σητείας, ἀπέναντι στὰ νησάκια Καβαλλοί.

91. — *Strongilopolis* cioè città tonda, era oue è hoggi il Castel Pe-
diata⁸¹.

92. — *Sia*⁸².

93. — *Siuirto*, era oue hoggi è il casal detto Cato Siuerties⁸³.

94. — *Tanno*⁸⁴.

95. — *Tarba*⁸⁵.

96. — *Tarra*⁸⁶.

91. — *Στρογγυλόπολη*, δηλαδή *στρογγυλή πόλη*. "Ήτανε όπου σήμερα
τὸ *Καστέλι Πεδιάδας*⁸¹.

92. — *Συία*⁸².

93. — *Σύβριτος*. "Ήτανε όπου εἶναι σήμερα τὸ χωριὸ πὸν λέγεται *Κά-
τω Σύβριτος*⁸³.

94. — *Τάνος*⁸⁴.

95. — *Τάρβα*⁸⁵.

96. — *Τάρρα*⁸⁶.

⁸¹) Ὁ *Cornelius* (Cr. Sacra I, p. 119) ἀναφέρει σχετικά: «*Manethusa sive Marathusa deinde Strongilopoli dicta non longe a Lycto posita visebatur*». Καὶ παρακάτω (p. 124): «*Marethusa seu Corion a quadam Virgine aedificata, in qua templum erat Minervae sacrum*».

⁸²) Ἡ *Συία* ἦτανε στὴ νότιο παραλία στὸ Σέλινο, όπου ὑπάρχει τὸ σημερινὸ χωριὸ Σούγια. Στὴ Σούγια ἀνασκάφηκε τελευταία ἀπὸ τὸν Ἄ. Ὁρλάνδο παλαιοχριστιανικὴ βασιλική. (Βλ. σχετικά, Α. Ὁρλάνδου, Ἡ παλαιοχριστιανικὴ Βασιλικὴ τῆς Συίας, «Κρητικὰ Χρονικά» Ζ', σ. 337 κ. ἐξ.).

Ὁ *Cornelius* (Creta Sacra I, p. 121) ἀναφέρει: «*Crineus seu Sya na. vale Elyri, cui proxima erat, urbs parva, et a paucis habitata dum in Eliro degeret Elaurus Atrophagus*».

⁸³) Ἡ *Συβριτία*, *Συβρίτα*, *Σύβριτα*, *Σίβυρτος*, τοποθετεῖται κοντὰ στὰ σημερινὰ χωριά *Θρόνος* καὶ *Κλησιδία Ἀμαρίου* καὶ εἶχε ἐπίνειο τῆ *Σουλία* ἢ *Σουλίνα* (Ἄγ. Γαλήνη). Τὸ ὄνομα σωζότανε σὰν ὀνομασία ἐπαρχίας καὶ μάλιστα λεγότανε Ἀπάνω καὶ Κάτω Σύβριτος πὸν ἀντιστοιχοῦν στὶς σημερινές ἐπαρχίες Ἀμαρίου καὶ Ἄγ. Βασιλείου. Ὁ *Cornelius* (Creta Sacra I, p. 122) τὴν τοποθετεῖ: «*Subrita urbs olim posita, ubi nunc est Casale Siaritos*» (*Sivritos*).

⁸⁴) Τὴν *Τάνο*, *Tanus*, τοποθετοῦσαν κοντὰ στὴν *Κυδωνία*. Ὁ *Cornelius* (Cr. Sacra I, p. 123) ἀναφέρει: «*Hippocoronium sive Tanus hodie Castrum Apricornium*».

⁸⁵) Ἡ *Τάρβα* ταυτίζεται μὲ τὴν ἀμέσως παρακάτω *Τάρρα*. «*Tarba, ex Ptolemaeo, quam eandem esse cum Tarrha autumat Meursius*» (*Cornelius* Cr. Sac. I, 114).

⁸⁶) Ἡ *Τάρρα* τοποθετεῖται στὴν ἐξοδο τοῦ φαραγγιοῦ Ἄγ. Ροῦμελης *Σφακίων*. Ὁ *Cornelius* (Cr. S. I, 119) ἀναφέρει: «*Tarrha, quae hodie est Casale Apollonum*».

97. — *Thegia fabricata da talitibio*⁸⁷.
 98. — *Temene oue è hoggi il Castel Temene. Giurisditione e con-
 tea hoggi del s(igno)r Conte e Caua(l)lie)r s(igno)r Beneto
 Querini*⁸⁸.
 99. — *Tenna la quale alcuni chiamano Arcadia et altri oros, era
 oue hoggi è il Vescouado de Arcadia*⁸⁹.
 100. — *Idramia alloggiam(en)to de forestieri, era oue hora è il
 Casal Dramia nel Confine tra Rettimo e la Canea*⁹⁰.
97. — Τεγέα. Κτίστηκε ἀπὸ τὸν Ταλθύβιο⁸⁷.
 98. — Τέμενος, ὅπου εἶναι σήμερα τὸ Καστέλι Τεμένους. Δικαιοδοσία
 καὶ κομητεία σήμερα τοῦ κ. κόμη καὶ ἱππότη κ. Μπενέιο Κου-
 ερίνι⁸⁸.
 99. — Θεναί, τὴν ὁποία μερικοὶ ὀνομάζουν Ἄρκαδία καὶ ἄλλοι Ὅρος⁸⁹.
 100. — Ὑδραμία. Ἐγκατάσταση ξένων. Ἦτανε ὅπου εἶναι τώρα τὸ χω-
 ριὸ Δράμια, στὰ σύνορα Ρέθυμνον καὶ Χανιῶν⁹⁰.

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗΣ

⁸⁷) «Ἐστὶ καὶ Τεγέα ἐν Κρήτῃ ὑπὸ Ταλθυβίου κτισθεῖσα» Στέφ. Βυζάν-
 τιος. Καὶ ὁ Cornelius (Cr. S. I, 124) λέει: «Tegea, quae Agamemno-
 nem fundatorem agnoscit». Ὁ ἴδιος Cornelius ἀναφέρει στὴ σελ. 121
 «Myrina seu Tegea a Taltybio fundata in loco, qui modo Calus Limio-
 nes appellatur».

⁸⁸) Καὶ ὁ Cornelius ἀναφέρει (Cr. Sac. I, 119): «Temenes a Cal-
 linacho Thenae vocata Cnosso proxima, nunc oppidum Temene nuncu-
 patur, quod familiae Quirinae in phaeudum Senatus assignavi».

⁸⁹) Οἱ Θεναὶ τοποθετοῦνται στὸν Καρτερό. Ἐπιγραφή Ζεὺς Θενάτας. Ὁ
 Cornelius (βλ. προηγούμενη ὑποσημ.) τὴν ταυτίζει κατὰ πληροφορία τοῦ
 Καλλιμάχου, μὲ τὴν πόλιν Τέμενος, ποῦ ἦτανε στὸ σημερινὸ χωριὸ Κανλι Καστέλι.

⁹⁰) Ἡ Ὑδραμία, Ὑδραμος ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Ἀποκο-
 ρῶνον Δράμια. Ἡ Ὑδραμία συμπίπτει μὲ τὴν Lephtine κατὰ τὸν Corne-
 lius (Cr. S. I, 123).

Creta Sacra	Κώδ. 918 Μαρ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυράκης
Achaia, Achaea	—	—	—	*Αχαΐα
—	Accito	—	—	—
Aepea	Aepia	Aipia, Mad d' A-crotiriani	—	Αίπεια
—	Aeria	Aerea, ida Doligni	—	—
Agrium	—	—	*Αγριον	*Αγριον
—	—	—	—	*Άλσσσα
Alba	Alba	Albo, Paleocastro di Sittia	—	*Άλβη
Alloria	Alloria	Aloria, Monforte	—	*Άλλαρία
Amnisos	Amnisso	Amnisos	*Άμνισός	*Άμνισός
—	Amicla	Amiclas, Spinalonga	—	—
Ampelus	—	—	—	*Άμπελος
Amphimalla	Amphimala	Amphimalia	*Άμφιμάλλα	*Άμφιμάλιον
—	—	—	—	*Άμφιμάτριον
Anopolis (Araden)	—	—	—	*Άνόπολις
Aorus (Eleuthere)	Aoro	Loro, Eleuterna	*Άωρος	*Άωρος, Σάωρος
—	—	Arina c. S. Thoma	—	—
Apollonia (Eleuthere)	Apolonia	Apolonia	*Άπολλωνία	*Άπολλωνία
Apollonia(Cydonia)	Apolonia	—	—	*Άπολλωνία
Aptera	Aptera	Aptera	*Άπτερα	*Άπτερα
—	Aptera mediteranea	—	—	—
Araden (Anopolis)	Aradena	Aradhin	—	*Άραδην
Arcades	Arcadia, Arcadi	Arcadia	*Άρκαδία	*Άρκαδία
—	—	—	—	*Άρσινόη
Artacina	Artacina	Artacina, Aparchia	*Άρτακίνη	*Άρτακίνα' Υρτακίνα
—	—	—	—	*Άστάλη
Asus	Asso	Aossos, Leopetro	*Άσος	—
—	—	Asterussia	—	*Άστερουσία
Aulon	Aulo	Aulon, Calognan	—	Αύλην
Aulopotamus	—	—	Αύλοπόταμος	—
Axus, Oaxus	Axo	—	*Άξος, *Οαξός	*Άξός
—	—	Bato o Voiui	—	—
Baucus	—	—	—	—
Bena	Bine	—	Βήνη	Βήνη
Biennus	Bieno	—	Βιεννος	Βιεννος
Baeae	Bia	—	—	Βοιή
—	—	—	—	Βιαιτας
Baeba	—	—	Βοΐβος	Βοΐβη
—	—	Brino	—	—
—	Cadesso	—	—	—
—	Calatho	—	—	—
Cæno	—	—	Κάνος ή Καίνος	Καινών
Cale Acte	—	—	—	Καλή Άκτι
Camara (Lato)	Camara	Camara o Iaonte	Καμάρα	Καμάρα
Camirus (Hierapytna)	—	—	—	Καμυρος
Cantanus	Cantano	Candanos	—	Κάντανος
—	Caragina	—	—	—
Catrea	—	—	Κατρεά	Κάτρη, Κατρεύς
Caunus	Caino	Caunos	—	Καύνος
Ceratus (Cnossus)	—	—	—	Καίρατος
Cerea	—	—	—	Κεραία
—	—	—	—	Κίμαρος

Creta Sacra	Κώδ. 918 Μαρ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυράκης
Chalcetorium	Calcitorio	Chalchithirion o Vulcania	—	Χαλκηγόριον
Chandax	—	—	Χάνδαξ	—
Cherronesus	Chieronisso	Cheronisso	Χερρόνησος	Χερσόνησος
—	Chirsoniso	Chierissonisso	—	Χερσόνησος
Cisamus	Cessami	Chissamo - polis	Κίσσαμος	Κίσσαμος
Clatos	Claudo	Clato o Ilacia, S. Antonio	Κλάτος	Κλαῦδος, Γαῦδος
Cnossus	Cnosso	Cnosso, Macritigho	Κνωσός	Κνωσός
—	—	—	—	Κόριον
Corycus	Cones, Corico	Corico o Cimero et S. Giorgio	Κόρυκος	Κώρυκος
Cremnia (Gortyna)	—	—	—	Κρημνία
—	—	Curso	—	—
Cydonia (Apollo- nia)	Cidonia	Cidonia, Apolonia	Κυδών	Κυδωνία
Cyrba (Hierapyt- na)	—	—	—	Κύρβα
Cytaeum	Citeo o Candia	Citheo CANDIA	—	Κύταιον
Daedala	Dedala	—	—	Δαίδαλα, τὰ
Diatonum	—	—	—	Διατόνιον
Dictamnun	Diteo - Dittamo	Ditlea o Dittamo	Δύκταμος	Δίκτυννα
Dium (Dion)	—	Dio, Dione Itia	Δίον	Δίον
—	—	Ditima, Paleoca- stro di Canea	—	—
Dragmus	Dragno	—	—	Δραγμός
Drauca	—	—	—	—
Dulopolis	Dulopolis	Dulopoli o Filopoli	—	Δουλόπολις
—	—	—	—	Δρῆρος
Einatus	—	Einatos	Εἰνατος	Εἰνατος, Ἴνατος
Elea	—	Elea, Policastro di Candia	Ἐλεά ἢ Ἐλαία	Ἐλαία
—	—	—	—	Ἐλατος
Eleuthere (Aorus, Apollonia)	—	—	—	—
Eleuthernæ (Satra)	Eleuterna	—	Ἐλεῦθερνα	Ἐλεῦθερναί
—	—	—	—	Ἐλυτνα
Elyrus (Salyrus)	Eliro	Eliras o Blissa	Ἐλυρος	Ἐλυρος
—	—	—	—	Ἐλλωτίς
Erythrea	—	Eriifeo, casal Ira	Ἐρυθραία	Ἐρυθραία
—	—	—	—	Ἐρναννος
Etea	Iletea	—	Ἐτέα	Ἐρταία
—	—	Gaudhos, Hierono- ros	—	Γαῦδος
Gortyna (Larissa, Cremnia)	Gortina	Gortina, Agius De- ca	Γορτύνη	Γόρτυς
—	—	—	—	Γλαμία
Gramia	—	—	—	—
Grammium	Graninio	Grammion o Sero- poli Rimopoli	—	Γράμμιον
Heraclea (Heracli- um)	Heraclea	—	Ἡρακλεία	Ἡράκλειον
Hierapolis	Ierapolis	Hierapoli	—	Ἱεράπολις
Hierapytna (Cirba, Pitna, Camirus)	Ierapitna	Hierapitna, Gera- petra	Ἱεράπυτνα	Ἱεράπυτνα
Hippocoronium	—	Hipocoronio, Ta- xos, c. Apicorno	—	Ἱπποκορώνιον

Creta Sacra	Κόδ. 918 Μαρ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυράκης
Holopyxos Hydramia	— Idramia	Olorixο, Axos Idhramia. Leptine casal Dhramia	*Ολόπυξος —	*Ολόπυξος *Υδραμία
Hyrtaeus (Hyrta- cinus)	—	—	—	—
Hystoe	—	—	—	—
Ilattia	Ilaria	—	—	*Ιλατία
Inachorium	Inagorio	—	—	*Ιναχώριον
Inatus	Inato	—	—	*Ινατος, Είνατος
Istrus	Istro - Istrona	Istros - Istrona	—	*Ιστρών
Itanus	Itano	Itano, Itagnia	*Ιτανος	*Ιτανος
Lampa (Lappa)	Lampe - Lappa	Lapa o Risigna	Λάππα	Καλοί Λιμένες Λάππα, Λάμπη Λάμων, ωνος
Larissa (Gortyna)	—	—	—	Λάρισσα
Lasaea	Liscia	—	Λασαία	Λασαία
Lassus	—	Lasso, Prassu	—	—
Lato (Camara)	—	—	—	Λατώ
Lebena	la bena	Leone Leuina, c. Metro- poli	Λεβήν	Λεβήν
Lissus (Melissa)	—	Lisso o Lissia	Λυσσός	Λητώα Λισός
Licastus	Licastro	Licasto	Λύκαστος	Λισσών
Lytus	Licta, litto	licto, c. Vida Macorio, Sfinari	Λύκτος	Λύκαστος Λύττος
Marathusa	—	Marachussa o Co- rion	—	Μαράθουσα
Matalia, Matium	Mattalia	Matalia, c. Matala	—	Μαγνησία Μάταλα Μάλλα
Melissa (Lissus)	—	—	—	—
Metallum	—	—	—	—
Miletus	—	Milletto o Streno	Μίλιτος	Μάτιον
Minoa	Minos - Minoa	Miona	Μινώα	Μήθυμνα Μιλητος
Mycenae (Myrina)	—	Mirina	—	Μινωα
Naxus	—	Micena	Μυσήνα	Μύρινα
Oaxus (Axus)	Oaxo	Oasse, c. Stillo	Νάξος	Μυκήναι
Olerus	Olero	Oleros	*Οαξός	Μωδαία
Olus Olulis, Olyssa	Olo o lerli	Oll o Finicus	*Ωλερος	Ναξος
Osmida	—	—	*Ολοϋς	*Οαξός
Pan	—	Panon	—	*Ωλερος
Pannona	Pinnore	Panona, c. Nuovo	Πάννονα	*Ολοϋς
Panormus	Panormo	Panormus, Panor- mo	Πάνορμος	*Ομφάλιον
Pantomatrimon	Panto Mendrio	Pantomatrimon	—	*Ονύχιον
Paxus	—	—	—	*Οσμιδας
				*Οριον
				Πάλλα
				—
				Πάννονα
				Πανορμον
				Πανιομάτριον
				Παριασός

Creta Sacra	Κώδ 918 Μαρ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυράκης
Pergamea -mum	—	Pergamo	Περγαμέα	Πέργαμος
Phaestus	Phesto	Fesso	Φαῖστος -ός	Πέτρα Φαιστός
Phalanna	Phalana	—	—	Φάλαννα
Phalannaea	Palanea	—	—	Φαλάνναια
Phalasarna	Phalassarna	Falurne, Alicambo	Φαλασσάρνη	Φαλάσσαρνα
Pharae	Pharè	Fare	Φάρος	Φαραί, Φεραί
Phoenicus	—	—	Φοινικία	—
Phoenix	Phenio, Phenice	—	Φοινιξ	Φοινιξ
Pocilasium	Pecialasio	Pecilesio, Fachilassion	—	Ποικιλασσός
Polichna	Policna	Ponis o Polighni, Lutro porto	—	Πολίχνα
PolyrenPolyrhenia	Poliren	Polirenio	Πολυρρήνη	Πολυρρήνιον
Praesus	Prassi	Pressos	Πραίσος	Πραισός
—	Prassus	Prassu (Lasso)	—	—
Priaesus	Priesso	Prieme	—	Πριανσός
—	—	—	—	Πύθιον
Psychium	Psichio	Psichion, Psigros	—	Ψύθιον
Pylorus	—	Piloro, Sicandro, casal Polis	—	Πυλωρός
Pyranthus	Piratho	Piranato. c Pirathi	Πύρανθος	Πύρανθος
Rhamnus	—	Remno Grabuse	—	Ράμνος
Rhaucus	Rauco	Raucos, Anibellos	Ραῦκος	Ραῦκος
Rizenia	Rissinia	—	—	Ριζηνία
Rhithymnia	Rettime, Rettimnia	Rithimia, Retimo	—	Ριθύμνια
—	—	—	—	Ρόκκα
—	—	—	—	Ρυτιασσός
Rhytium	Rission	Rittion Caluslimniones	Ρύτιον	Ρύτιον
Strenus	Strinos, Streno	—	—	Στροῆνος
Salomon	—	—	—	—
—	—	—	—	Στυράκιον
Salyrus (Elyrus)	Sfachia	Sfactiria, Sfachia	—	—
Satra(Eleuthernae)	—	—	—	Σάτρα
Sibyrtus (Subrita)	Siurto	Subrita, Sivirtos, c.	Σίβυρτος - Σύβριτος	Συβριτία
Sitea	—	—	Σιτεία	*Ητις, *Ητεία
Stelae	Stile	Stille	Στέλη	Στήλαι
—	Suadria	—	—	—
Syia	Sia	Syia o Crineo	Συία	Σουία
—	Strongilopolis	Strongilopoli oManestrussa	—	—
—	—	—	—	Σουλήνα
Syrinthus	—	Sirinchiος o Siletio	—	Σύρινθος
Tanus	Tanno	—	—	Τάνος
Tarba	Tarba	Tarba o Tarua	—	—
Tarraha	Tarra	Tarra, c. Apolona	Θάρρα	Τάρρα
Tegea	Thegia	Tegea	Τεγέα	Τεγέα
—	—	—	—	Θάλασσα
—	Temene	Temenos	—	—
Thennae	Tenna	Thenas, c. Viciglià	Θένα	Θεναι
Therapnae	—	—	Θεράπνα	Θεράπναι
Thiresca	—	—	—	—
Tripodus	—	—	Τρίποδος	Τρίποδος
—	—	—	—	Τρίττα
—	—	—	—	Τύλισσος